

UDK 811.16*373.6
Metka Furlan
ZRC SAZU, Ljubljana
metka.furlan@zrc-sazu.si

SLOVANSKA RAZMERJA TIPA *SAMЪCB : *SAMICA – FUNKCIJA IN NASTANEK BESEDOTVORNEGA VZORCA

V slovanskih primerjalnih slovnicaх razmerja tipa **samъcb* : **samica* niso obravnavana kot besedotvorni vzorec, ampak je vsak tip od samostalnikov obravnavan ločeno, prvi pri sufiksu *-*bcб*, drugi pa pri *-*ica*. Na podlagi analize nekaterih razmerij tipa **samъcb* : **samica* v slovanski apelativni in deloma tudi onomastični leksiki je mogoče ugotovljati, da bi bilo zaradi pripadnostne in najverjetneje sekundarne feminativne funkcije drugega člena v odnosu do prvega v njih treba prepoznati besedotvorno razmerje, ki verjetno tako kot pri **zelenъ* (adj) → **zelenъ* (subst) ni derivacijsko.

Ključne besede: slovanski jeziki, praslovanščina, besedotvorje, etimologija

Relations of the type between **samъcb* ‘male’ : **samica* ‘female’ are not discussed together as word formation patterns in Slavic comparative grammars. Each type of noun is discussed separately with regard to its word formation pattern; i.e., the first one as regards the Proto-Slavic suffix *-*bcб*, and the second one as regards the suffix *-*ica*. On the basis of an analysis of the type **samъcb* : **samica* in the Slavic appellative and partly in the onomastic lexicon as well, it is possible to show a word formation relationship must be acknowledged between the two due to the second member’s appurtenance and likely secondary, feminativ function. The relationship is probably non-derivational, like the one between **zelenъ* (adj) → **zelenъ* (subst).

Keywords: Slavic languages, Proto-Slavic, word formation, etymology

1 Uvod¹

V slovanskih jezikih² se v besednih družinah pojavljajo izsamostalniške in izpridevniške tvorjenke na *-*ъcb* in *-*ica* tipa **porsъcb* : **porsica* in tipa **samъcb* : **samica*. Po splošnem mnenju so tiste na *-*ica* nastale neodvisno od tistih na *-*bcб* in naj ne bi bile v tesnejši besedotvorni povezanosti s tvorjenkami na *-*bcб*, zato v slovanskih primerjalnih slovnicaх drugi členi razmerij tipa (SAMOSTALNIK →) **porsъcb* : **porsica* in tipa (PRIDEVNIK →) **samъcb* : **samica* nikoli niso obravnavani v odnosu do prvih členov, ampak je vsak tip od samostalnikov v besedotvornem oziru ne glede na izsamostalniško in izpridevniško tvorjenost obravnavan ločeno, prvi pri sufiksu *-*bcб*,

¹ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na ZRC SAZU v Ljubljani razvil dr. Peter Weiss.

² V naslovu navedeno razmerje je uporabljeno le za predstavitev obravnavanih slovanskih samostalniških parov in v prispevku ni bilo predmet posebne analize.

drugi pa pri *-ica.³ Edina izjema, kot vse kaže, je Bošković 1978 (= 1936): 92 s., ki je v razmerjih tipa **samьcb* : **samica* prepoznaval feminativno funkcijo.

Funkcijska in semantična razmerja nekaterih parov na *-*bcь* : *-*ica* namreč kažejo na medsebojno tesnejšo povezanost, zaradi česar bi bilo v njih treba prepoznati besedotvorni vzorec *-*bcь* → *-*ica*, ki pa ni le v funkciji tvorbe feminativov, kot je ugotavljal Bošković.

2 Slovansko **ьдоуѣ* (f) : **ьдоуѣсь* (m) : **ьдоуѣца* (f)

V slovanskih jezikih je praslovanska beseda **ьдоуѣ*⁴ praindoevropska dediščina, ker je popolnoma enaka beseda znana v stpr. *widdewū*, sti. *vidhávā*- in lat. *vidua*, poleg njih pa še v stir. *fedb*, got. *widuwo*, stvn. *wituwa*. Toda ob njej se kot znak zatona praindoevropske družbe, ki ni poznala pojma za vdovca in zato tudi ni potrebovala posebne besede zanj (Machek 1968: 680; EIEC: 642), pojavlja internoslavanski maskulinum **ьдоуѣсь*⁵ (Lohmann 1932: 24), ki je znan v večini slovanskih jezikov, ob njem pa tudi femininum **ьдоуѣца*⁶ s prav tako širokim arealom. Ker sta besedi **ьдоуѣ* in **ьдоуѣца* popolna sinonima⁷ in je bil maskulinum na *-*ьсь* gotovo tvorjen iz **ьдоуѣ*,⁸ je člen **ьдоуѣца* nastal zadnji kot ustrežna ženska oblika = feminativ k **ьдоуѣсь* in ni morebitna tvorjenka iz **ьдоуѣ*.

Člena **ьдоуѣсь* in **ьдоуѣца* se v formalnem oziru razlikujeta v tem, da se prvi samoglasnik sufiksa *-*ьсь* kaže kot podaljšan v *-*i-*, drugi pa kot -*a*, kar ustreza slovanski spolski opoziciji *-*ь* (m) : *-*a* (f). Vmesni soglasnik je nespremenjen.

Feminativ je bil tvorjen iz samostalnika moškega spola. Funkcijski in semantični vzorec, na podlagi katerega je nastal, pa vodi k sklepu, da je **ьдоуѣца* tvorjenka iz **ьдоуѣсь* (in ne iz **ьдоуѣ*). Opažanje v besedotvornem razmerju **ьдоуѣ* : **ьдоуѣсь* : **ьдоуѣца* zato odkriva interno slovanski besedotvorni vzorec **ьдоуѣсь* → **ьдоуѣца*. Ker sta para **ьдоуѣсь* → **ьдоуѣца* znana v večini slovanskih jezikov, bi bilo besedotvorni vzorec treba projicirati na praslovansko jezikovno stopnjo.⁹ Potrjuje pa ga tudi gradivo drugih slovanskih besednih družin.

³ Tako npr. Miklošič 1875: 293 s., 306 s.; Vondrák 1924: 615 s. (tu le s pojasnilom »*črbnica* 'Nonne' [...] zu *črňьсь* 'Mönch'), 620 s.; Vaillant 1974: 344 s. (tu le s pojasnilom »*рѣвица* (Ham.) de *рѣньсь* »chanteur« in »En regard d'adjectifs substantivés en -ičī: *starica* de *starīčī* »viellillard«), 295 s.; SP: I, 98 s., 99 s.; Matasović 2014: 133 s., 141 s.

⁴ Prim. sln. *vdōva*, stsl. *vdōva*, *v̋dova*, hrv., srb. *udōva*, r. *vdová*, ukr. *udová*, blr. *udavá*, p. *wdowa*, č. *vdova*, slš. *vdova*, gl., dl. *wudowa*.

⁵ Prim. sln. *vdōvec*, g -*vca*, hrv., srb. *udōvac*, mak. *vdovec*, blg. *vdovèc*, ukr. *udovèc*, blr. *udavéc*, p. *wdowiec*, č. *vdovec*, slš. *vdovec*, gl. *wudowc*, dl. *wudojc*.

⁶ Prim. hrv. čak. *udovīca*, mak. *vdovica*, blg. *vdovica*, ukr. *udovīcja*, blr. *udavīca*, slš. *vdovica*.

⁷ Šele v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku je *vdovica* normirano kot manjšalnica (SSKJ), starejši viri od 17. stoletja dalje besedo navajajo v nevtralnem pomenu, npr. *udoviza* 'vidua' (Kastelec-Vorenc).

⁸ Izpeljava maskulinativa iz podstavnega samostalnika (ženskega spola) za vdovo je znana tudi drugod, npr. agl. *widow* → *widower*.

⁹ Predpostavko o takem psl. besedotvornem vzorcu sem prvič omenila v Furlan 2000: 165, kasneje tudi 2016: 95 z op. 177.

3 Drugo slovansko gradivo tipa **ъбдоуѣць* → **ъбдоуѣца*

3.1 Apelativno gradivo

3.1.1 Slovanska zoonimska razmerja (*-*ę* :) *-*бць* : *-*ica*

Ob slovanskih zoonimih na *-*ę(t)*-,¹⁰ kot so **porseę*/*porset-*, **teleę*/*telet-*, **žerbę*/*žerbet-*, **agneę*/*agnet-*, ki kot samostalniki srednjega spola označujejo mladiče živali (SP: 3, 12), se pojavljajo zoonimi moškega spola na *-*бць* (tj. **porсьць*,¹¹ **telьць*,¹² **žerbьць*,¹³ **agnьць*¹⁴) in ženskega na *-*ica* (tj. **porьsica*,¹⁵ **telica*,¹⁶ **žerbica*,¹⁷ **agnica*¹⁸). Ker je iz pomenov členov v razmerju **teleę* : **telьць* : **telica* še jasno razvidno, da so sinonimni, ker se vsi nanašajo na isti denotat, tj. na govejega mladiča, le da spol govejega mladiča pri **teleę* jezikovno ni izražen, pri **telьць* in **telica* pa je, bi bilo v besedotvornih razmerjih tipa **telьць* : **telica* treba prepoznati odraz potrebe po jezikovnem razlikovanju naravnega spola živalskih mladičev. Podatek, da so se ta razmerja prvotno nanašala na živalske mladiče, se je kasneje lahko tudi izgubil, kot npr. potrjuje razmerje **porseę* : **porсьць* : **porьsica*, v katerem **porseę* v posameznih slovanskih jezikih nima več pomena 'mladič svinje', ampak je postal generična oznaka za pomen 'sūs'. V slovenščini sta npr. *prase* in *prasec* generični oznaki, *prasic* pa označuje odraslo samico praseta ali prašiča in je v sinonimnem razmerju s *svinja*. Medtem ko v slovenščini žrebe še označuje mladiča kobile in žrebica s pomenom 'samica konja od prvega leta starosti do prve telitve' še vedno vsaj deloma ohranja sém 'mlada žival/mladič', saj ne označuje kobile, je z besedo žrebec lahko označen le odrasel, a mlad samec konja, ki je že sposoben paritve. Slovanski pari tipa **telьць* : **telica* so zato lahko v enakem funkcijskem in formalnem razmerju kot par **ъбдоуѣць* : **ъбдоуѣца*, kjer je iz podstavnega samostalnika moškega spola tvoren ustrezeni feminativ. S sinhrono jezikovne perspektive se v slovenski terminologiji za primerljiva besedotvorna razmerja

¹⁰ Takšno predstavitev sufiksa narekuje slovansko gradivo tipa r. *telěnok* 'tele' < **tel-en-ъкъ*, *jagněnok* 'jagnje' < **agn-en-ъкъ*, ki tako kot gradivo v drugih indoevropskih jezikih kaže, da se je zobniški soglasnik *-*t*- sekundarno dodajal tudi še v slovanskem jeziku (prim. Furlan 2016: 28 z op. 33).

¹¹ Prim. sln. *prásac*, g -*sca* 'prašič' (ekspresivno – SSKJ), 'das männliche Schwein' (Pleteršnik), hrv., srb. *prásac*, g -*sca* 'prasec, prašič', mak. *prasec*, navadno pl *prasci* 'isto', blg. *prasci/pràsci* pl.

¹² Prim. sln. *telec*, g -*lca* 'teliček' (narečno – SSKJ), *télec* 'ein männliches Kalb' (Pleteršnik), stosl. *telьць* 'vitulus', hrv., srb. *télac*, g -*lca* 'teliček', mak. *tele*, toda pl *telci*, blg. *telci/tělci* pl.

¹³ Prim. sln. *žrěbec*, g -*bca* 'odrasel samec konja' (SSKJ), 'der Hengst' (Pleteršnik), stosl. *žrěbьць* 'pulus', hrv., srb. *ždrijěbac*, g -*pca* 'žrebec', mak. *ždrebec*, blg. *žreběc*, r. *žerebéc*, ukr. *žerebéc*, p. *žrebiec*, č. *hřebec*, slš. *žrebec*, gl., dl. *žrěbc*.

¹⁴ Za gradivo, potrjeno v sln., stosl., blg., hrv., srb., r. in č., glej ÈSSJa: I, 57.

¹⁵ Prim. sln. *pràsica* 'samica prašiča, svinja' (raba peša – SSKJ), 'die Sau' (Pleteršnik), hrv., srb. *pràsica* 'samica prašiča', blg. dial. *pràsica* 'divja svinja z mladiči'.

¹⁶ Prim. *telica* 'goveja samica od prvega leta starosti do prve telitve' (SSKJ), 'das Kuhkalb, eine junge Kuh' (Pleteršnik), hrv., srb. *tělica* 'telica', blg. *telica* 'mlada krava, ki še ni telila'.

¹⁷ Prim. sln. *žrebica* 'samica konja od prvega leta starosti do prve žrebitve' (SSKJ), 'das Stutenfüllen' (Pleteršnik), hrv., srb. *ždrěbica* 'žrebica', mak. *ždrebica*, p. *žrebica*, č. *hřebice* 'žrebica, kobila', slš. *žrebica*, dl. *žrěbica* 'Stute'.

¹⁸ Za gradivo, potrjeno v sln., hrv., srb., ukr., č. in slš., glej ÈSSJa: I, 56.

uporablja oznaka *izmenična izpeljava* (Toporišič 1992: 382),¹⁹ v diahroniji pa je za take besedotvorne vzorce bolj primeren termin *morfemska zamenjava*.

Medtem ko je bila besedotvorna podstava za navedena slovanska razmerja *-ę : *-bcb̄ : *-ica zoonim, ki se v slovanskem gradivu praviloma ne ohranja, a nanj kaže sorodno gradivo, kot je npr. lit. *pařšas* ‘porcus’, lat. *porcus* ‘prašič’, sr. *orc* ‘mlado prase’ (: psl. **porse* itd.), lat. *agnus* ‘jagnje’ (: psl. **agne* itd.), gr. βρέφος (n) ‘novorojeno dete, mladič živali’²⁰ (: **žerbę* itd.), lit. *tel-ėlis* kot deminutiv k *tėlias* ‘tele’²¹ (: psl. **tele* itd.), je pri sln. paru *jāzvəc*, g -*vəca* ‘jazbec’ : *jazvica* ‘die Dachsinn, jazbečevka’ (Pleteršnik) podstava nezoonimska psl. **ězua* ‘votlina, luknja’.²² Prav tako nezoonimska je podstava v razmerju psl. **iāre* : **iār̄bcb̄* : **iār̄ica/iār̄ica*.²³ Zaradi izsamostalniškosti tega sufiksa *-ęt- je kljub obstoju pridevnika **iār̄b* ‘spomladanski, mlad ipd.’ za podstavo treba vzeti samostalniki. Ker njegove tvorjenke označujejo različne mlade živali (jagnje, mlada kokoš, kozlič itd.), pri katerih se pri slovarskih predstavitvah pomena tudi izpostavlja, da so bile skotene/povržene spomladi,²⁴ je treba izhajati iz samostalnika v pomenu ‘pomlad’, prim. r. dial. *jarb* ‘pomlad’, str. *jarb* ‘isto’, ukr. *jarb*, č. *jar*, slš. *jar*; hrv., srb. *jār* ‘pomlad’, str., r.-csl. *jara* ‘isto’, ukr. *jar*, č. *jaro* (ĚSSJa: 8, 180 s., 175).

Funkcija besedotvornega razmerja **iāre* : **iār̄bcb̄* : **iār̄ica/iār̄ica* je povsem enaka z zgornjimi z zoonimsko podstavo. Slovensko dvočlensko razmerje *jāzvəc* : *jazvica* se z različno spolsko označenostjo ne nanaša na živalske mladiče, ampak na specifično vrsto živali moškega in ženskega naravnega spola, tj. na *Ursus meles*. Glede formalnih značilnosti in funkcije pa je enako razmerju **iār̄bcb̄* : **iār̄ica/iār̄ica* in tudi povsem primerljivo s **telbcb̄* : **telica* in **ũbdou̯bcb̄* : **ũbdou̯ica*.

3.1.2 Psl. **žb̄nb̄* (f) ‘messis’ : **žb̄nb̄cb̄* ‘messor’ : **žb̄nīca* ‘messor femina’ (sln., r., ukr.)

Da žanjica v sodobni slovenščini opravlja vlogo feminativa k *žanjec* ‘messor’, je priznано dejstvo (Toporišič 1992: 383). Par *žánjec*, g -*ca*, tudi *žənjəc*, g -*njca*, *žənəc*, g -*ncà*, *žnjəc*, g -*ncà*, *žnəca* : *žanjica*, tudi *žənjica*, *žnjica* je bil zabeležen v Pleteršnikovem slovarju, a se feminativ ne glede na njegov besedotvorni vzorec v slovarjih od 16. stoletja dalje pojavi zapisan šele v 18. stoletju pri Gutsmanu. Pred tem je bil namreč v 16. st. zabeležen le *shenz* ‘messor’ (Trubar, Dalmatin) [žənc], v 17. st. *zegnic* ‘mititore’ (Alasia) [žənjik], *shenz* ‘messor’ (Kastelec-Vorenc) [žənc], šele v 18. st. pri Gutsmanu pa ob *shenjauz*, *shenjar*, *shenjizar* ‘Schnitter’ [žənjauc, ženjar, ženjicar] tudi *sheniza* in *shenjiza* ‘Schnitterin’ [ženica, ženjica]. Tudi to jezikovno stanje odraža

¹⁹ Z njim Toporišič 1992 l.c. označuje formalno razmerje med npr. paroma *Slovenec* : *Slovenka*.

²⁰ Gradivo je le korensko sorodno, koren **g^uerb^h-/g^ureb^h-* pa izkazuje lebdeči prevoj.

²¹ Lit. deminutiv na -*elis* lahko kaže na lit. neohranjeno **telas* ‘tele’. K besedotvorju prim. lit. deminutiv *tėvėlis* k *tėvas* ‘oče’.

²² Poleg ‘rana, poškodba’.

²³ Prim. sln. *jarč* (n), g -*éta* ‘jagnje’ : *jārəc* (m), g -*rca* ‘eig. das männliche Frühlamm’, ‘gew. der unbeschnittene Schafbock, der Widder’, ‘kozol’ (Pleteršnik) : *jār̄ica* ‘ein junges weibliches Schaf’, ‘eine junge Henne’ (Pleteršnik), *jarice* f pl ‘mlade ovce’: *jarice so se prvič ojagnjile* (dial. – SSKJ).

²⁴ Podrobneje o pomenih glej ĚSSJa: 8, 172 s.v. **jarę* in **jarica*, 181 s.v. *jar̄bcb̄*.

družbeno realnost, da so feminativi, tvorjeni iz samostalnikov moškega spola mlajša besedotvorna kategorija.

S slovenskim parom *žanjec* : *žanjica* je mogoče primerjati le r. *žnec* : *žnica* (Dal' I, 528)²⁵ in ukr. *žnecь*, g *žencjá* : *žnyčja* (Hrinčenko), isti samostalnišnik moškega spola pa je znan še v č. *žnec*, g *žence*, slš. *žnec*, g *ženca* in dl. *žeňc*, g *-a*.

Vsa ta nomina agentis spadajo v slovansko besedno družino **žęti žbn(')ešb* 'metere', a nomina agentis **žbnьcь* ni zanesljivo razlagati kot deverbativni nomen agentis na *-*ьcь*,²⁶ kot implicirajo povezave v večini slovanskih etimoloških slovarjev,²⁷ čeprav bi z osnovo *žanj-* na deverbativni izvor lahko kazal sln. *žanjec*. Ker so slovanska nomina agentis tudi izsamostalniška, kot potrjuje **kuznьcь* 'kovač' ← **kuznь* 'kovanje' (SP: 1, 100),²⁸ in ker slovansko gradivo potrjuje obstoj samostalnika **žbnь* (f) 'messis', prim. stč. *žen/žeň* (f), g *žni* 'messis', č. *žeň*, g *žni* in z znakom o prehodu v **jā*-osnovo *žně*, dl. *žeň* (f), g *žni* 'messis',²⁹ je bolj verjetno, da je **žbnьcь* izsamostalniški nomen agentis tipa **kuznьcь* in je prvotno pomenil *'izvrševalec žetve',³⁰ v slovenščini pa je bil pod vplivom prezentove osnove **žanje-* < **žbn'e-* iz prvotnega **žnъc* prek **žnjъc* preoblikovan v *žanjec*, kar je povzročilo, da se je ustrezno z njim sprotno posodabljal = preoblikoval tudi njegov feminativ: sln. **žnica* → **žnjica* → **žanjica/ženjica* (→^{nj}>ⁿ *ženica*).

Funkcijsko razmerje med **žbnьcь* in **žbníca* (sln., r., ukr.) ter dejstvo, da samostalniška predloga zanj **žbnь* (f) 'messis' v jezikih, kjer je feminativ izpričan, ni več živa, napeljuje k sklepu, da je feminativ v funkciji tvorjenke k **žbnьcь* in ne **žbnь* in da je razmerje **žbnьcь* : **žbníca* formalno in funkcijsko primerljivo z razmerjem **ььдоуьcь* : **ььдоуїca*.

3.1.3 Internoslovenski nastanek vzhodno narečnega *zavec* : *zavica*

Ob splošnoslovenskem odrazu *zâjec*, g *-jca* iz psl. **zajęcь* 'lep' se na vzhodnem slovenskem območju pojavlja varianta *zavec*, g *-vca*, prim. *zâvec* (vzh. štaj. – Pleteršnik), *zavec* (Janežič 1951), pkm. *závec* (Novak 1996), porab. *závec* (Mukič 2005), prleš. *zôvec* (Antič 2009), *'za:vec* (Rajh 2010), po gradivu za SLA koroško kozj. *zâuc* (Zgornja Kungota), panononsko slngoriš. *'za:vec* (Zgornja Velka), prleš. *zâvęc* (Miklavž pri Ormožu), pkm. *zâvac* (Markovci).

²⁵ Ob tem gradivu Dal' l.c. navaja še *žateľ* (m) in *žateľnica*, *žnejá* ter *žálbja*, vse (f).

²⁶ O slovanskem deverbativnem sufiksu *-*ьcь* v funkciji nomina agentis glej v Vaillant: 295 s.; SP: 1, 100.

²⁷ Npr. Vasmer: II, 60; Machek 1968: 728; ESUM: 3, 234; Furlan v ESSJ: IV, 450.

²⁸ O izsamostaniškem nomenu agentis **s'ьььcь* 'sutor' = lit. *šiuvikas* 'isto' Furlan v ESSJ: IV, 139; ista 2016: 120 s.

²⁹ O tem samostalniku Schuster-Šewc: 1798 s.; Furlan v ESSJ: III, 232 s.v. seženj II.

³⁰ Drugo sinonimno slovansko gradivo, ki prav tako spada k besedni družini **žęti žbn(')ešb* 'metere', kaže na izglagolsko (hrv., srb.) in izsamostalniško tvorjenost (mak., blg., p.), npr. hrv., srb. *žęteljac* : *žętelica*, mak. *žetvar* : *žetvarka*, blg. *žętvár* : *žętvárka*, p. *żniwiarz* : *żniwiarzka*.

Knjižni feminativ k *zâjec* se glasi *zâjklja* (SSKJ) in je bil iz osnove **zajęk-* s pripomočkom *-lja* ← psl. **-li* tvorjen še pred delovanjem tretje palatalizacije velarov (Furlan 2007), toda na vzhodnem območju, kjer je v rabi *zavec*, se zajklji pravi *zavica*, prim. pkm. *zavica* (Novak 1996), porab. *zavica* (Mukič 2005), prleš. *zavica* (Antič 2009), po gradivu za SLA panonsko slngoriš. *zavica* (Črešnjevci), prleš. *zavica* (Ormož), pkm. *zavica* (Velika Polana), *zavica* (Beltinci), *zavica* (Gornji Senik).

Vzhodnoslovensko razmerje *zavec* : *zavica*, ki tako kot **уьдоуѣць* : **уьдоуѣца* odraža razmerje samostalnik moškega spola : feminativ, je sicer nastalo interno slovensko in šele po slovenskem razvoju **zajęc* > **zajęc* in tudi po slovenski redukciji **zajęc* > **zajęc* tipa **męsęc* > sln. *męsec*, g -sca: psl. **zajęcb* > psln. **zajęc* > sln. dial. **zajęc* > **zajęc* → *zavica*. S poznim razvojem feminativa *zavica* pa kaže na živost besedotvornega vzorca še v narečni slovenščini. Iz naglasnih razmer v narečnem paru *zavec* : *zavica* je razvidno, da pri tvorbi feminativa psl. naglasno tvorbeni model, pri katerem se ob ap A pričakuje tvorjenko ap A, ni bil več aktiven.

3.1.4 Slovansko (**holpъ* : **holpъcъ* : **holpica*)

Na slovenskem severovzhodnem območju se dekli oziroma služkinji v prekmurščini pravi *lapica* ‘dekla’ (Grad – SLA), *lapica* (Križevci – SLA), *lapica* (Markovci – SLA), *lapica* (Gornji Senik – Mukič 2005), kar je tako kot stpkm. *hlapica* ‘dekla, služkinja’ (Novak 2006) in v Pleteršnikovem slovarju zabeleženo *hlapica* ‘dekla’ (Pleteršnik po Valjavcu) v besedotvornem razmerju s sln. *hlâpec*, g -pca ‘servus’, pkm. *lâpec*, g -pca (Novak 1996), obir. kor. *χwâ:pc* ‘Knecht’ (Karničar 1990), zahodno hrv. *hlâpac*, g -pca ‘sluga’, kajk. *hlâpec*, g -pca ‘vajenec, pomočnik’ (Lipljin 2002), v Vodica h *hlâpac* ‘servus’ (Ribarić 1940), v Kastavu *hlâpac* ‘servus’ (ČDL III), v Liki z ojačitvijo vglasnega *h-* > *k-* *klâpac*, g -pca ‘deček, pubertetnik’ (Čuljat 2009), blg. *hlâpec* ‘(prezirljivo) deček, fant’, ‘tepec’ (Gerov), č. *chlapec* ‘fant do starosti 20 let’, ‘ljubček’, ‘vajenec’, slš. *chlapec* ‘mladenič, fant, deček’, *chlapček* ‘fantič, deček’, gl. *chlopc* ‘fant, hlapec’, *khlopc* ‘isto’ < **hōlpъcъ*. To pa je v besedotvornem razmerju s psl. **hōlpъ*, prim. stcsl. *hlapъ* ‘servus’, hrv. pri dubrovniških piscih *hlâp* ‘suženj, kmet, težak’ (Skok: I, 671), kajk. *hlâp* ‘deček’ (Lipljin 2002), r. *cholóp* ‘tlačan, hlapec’ (ob *cholópka* ‘dekla’), br. *cholóp* ‘možak, tepec, neotesanec’, č. *chlap* ‘podložnik, suženj, kmet; sluga; silak; možak; neotesanec; možak’, slš. *chlap* ‘moški, mož, možak’,³¹ p. *chlopc* ‘kmet, mož, možak’, ‘zaročenec, ljubček’, ‘sluga’, kaš. *χlopc* ‘možak, mož, kmet’, gl. *chlopc* ‘možak’, *khlopc* ‘isto’.

³¹ In k temu do *chlapa* ‘vsi’, torej vsi po vrsti od hierarhično najvišjega do najnižjega.

Zaradi pretežno enakih pomenov, ki se pojavljajo pri **hōlprь* in **hōlprьcь*, je **hōlprьcь* verjetno le strukturalna tvorjenka na *-*bcь* iz primarnega psl. **hōlprь*.³² Stabilen pomen 'dekla' sln. dial. *hlapica* in formalno enako slš. dial. *chlapica* 'možača' (Orlovský 1982) pa nakazuje, da bi izhodno **holpica* lahko bila feminativna tvorba tipa **porsica* k **porsьcь* iz psl. **hōlprьcь* 'sluga' in da ni feminativ k psl. **hōlprь* 'deček, fant; sluga', kot se brez slovanskega primerjalnega gradiva sklepa v SLA 1.2: 301.³³

3.2 Onomastično gradivo

3.2.1 Slovenski tpn *Unec* : hdn *Unica*

Med mlajše slovenske tvorjenke spada hdn *Unica* na Planinskem polju. Še na začetku 20. stoletja se je reka ponikalnica imenovala *Unec* (Zemljevid 1921), prim. že leta 1217 *ad fluvium cognomento Vncze*, in po njej je bil poimenovan bližnji kraj in nekoč tudi grad *Unec*, g *Unca*, prim. leta 1295 *Mov^entz*, *Mov^encz*, leta 1307 *Movncz* < **zum unec* (Bezljaj 1961: 286).³⁴ Prav homonimija med hidronimom in toponimom je verjetno spodbudila preoblikovanje hidronima v sodobno varianto *Unica*, ki sledi vzorcu **ььдоуьcь* → **ььдоуьica* in kaže, da je v sodobni hidronimski obliki mogoče prepoznati pomensko motivacijo *'reka, ki je v zvezi s krajem Unec / reka, ki pripada kraju Unec / reka, ki teče v bližini kraja Unec'. V formalnem razmerju tpn *Unec* : hdn *Unica* je ne glede na etimologijo prvotnega hdn *Unec* treba prepoznati pripadnostno funkcijo drugega člena v odnosu do prvega.³⁵

Primer je dragocen, saj odkriva, da rezultat prepoznavanega besedotvornega vzorca *-*bcь* → *-*ica* ni le feminativna tvorjenka, ampak lahko tudi pripadnostna. Tudi to gradivo torej potrjuje, da je feminativna funkcija lahko podkategorija pripadnostne oziroma da se je feminativna funkcija lahko osamosvojila iz prvotne pripadnostne, kot je mogoče sklepati tudi iz znanih parov sti. *vykŕ-* (f) 'lupa' : *vyka-* (m) 'lupus' in *rathŕ-* (m) 'voznik' < *'tisti, ki je v zvezi z vozom/tisti, ki ima/opravlja voz' : *rátha-* (m) 'voz, lahki dvokolesni bojni voz'.

³² Beseda je izvorno verjetno označevala mlajšo osebo moškega spola, ki je že bila sposobna opravljati fizična dela, tj. fanta, ki je lahko opravljal vlogo hlapca. Od izpričanih leksikalnih pomenov je prvotnejši verjetno 'fant'. Tak prvoten pomen lahko potrjuje tudi njegov feminativ na -*a*, ki ga je mogoče prepoznati v sln. rez. *lōpa* 'dekle' (V Bili – SLA) = rez. *lōpa* 'isto' (V Bili – Steenwijk 1992), *lōpa* (Njiva – SLA), *lōpa/lōpa* (Osojane – SLA), *lōpa/lōpa* (Solbica – SLA); *lōpa* 'hči' (Solbica – Jakop v SLA 1.1: 240) < **hōlpa*. Ojevski samoglasnik namesto pričakovanega ajevskega je posledica pozicijsko pogojenega razvoja *a* > *o* levo ali desno od *l*, *m* ali *n*, prim. *klōnec* 'klanec' (Njiva – SLA), *mōte* 'mati', *slōmo* 'slamo' (Solbica – SLA). O tem Furlan 2013: 151 s.

³³ O tem Furlan 2013:146.

³⁴ Prim. enako stanje v 18. stoletju na vojaškem zemljevidu *Unz Fluss* in *D. Unz oder Maunitz* (Rajšp 1996: 205 A2).

³⁵ Le Bezljaj 1961 l.c. navaja tudi sodobno varianto *Unišca*.

3.2.2 Slovensko *Korošec* : *Korošica* in *Kranjec* : *Kranjica*

Feminativi, tvorjeni s pomočjo celotne ali delne *osnove* podstavnih prebivalskih lastnih imen moškega spola, torej tipa (*Istra* →) *Istran* → *Istranka* in tipa (*Bled* →) *Blejec* → *Blejka*, tako kot enako tvorjeni feminativi občnoimenske leksike (npr. *pisatelj* → *pisateljica* : *učenc* → *učenka*) spadajo med tvorjenke, ki se kot odraz potrebe po družbeni enakosti med spoloma vedno bolj uveljavljajo v novejšem obdobju jezikovnega razvoja.

Prebivalec Kranjske je bil poimenovan kot *Kránjec*, sekundarno pa je bil k njemu tvorjen feminativ *Kranjica*. Enako je prebivalec Koroške *Korošec*, njegov feminativ pa *Korošica*. Zadnje razmerje *Korošec* : *Korošica* je istega tipa kot **уьдоуѣць* : **уьдоуѣца*, le da s skupnim zaporedjem *Koroš-* kaže, da je bilo za korenski del besedotvorne podstave pri tvorbi feminativa vzeto mlajše, že disimilirano zaporedje *Koroš-ec* in ne prvotno **Koroč-ec*. Osnova *Koroš-* je namreč lahko nastala le v sklanjatvenem vzorcu *Korošec* (< **Koroč-ьcb*), kjer se je zaporedje *-čc-* disimiliralo v *-šč-* in povzročilo nastanek imenovalnika *Korošec* namesto pričakovanega **Koročec*. To opažanje pa tako kot pri nastanku sln. narečnega *zavec* : *zavica* kaže na živost tega besedotvornega vzorca še globoko v slovensko jezikovno realnost, kjer se sufiks *-ica* uporablja za tvorbo feminativnega para k prebivalskemu imenu na *-ec* < **-ьcb*.

Tvorba prebivalskih imen na *-ec* < **-ьcb* je bila v slovenskem prostoru zelo pogosta, čeprav danes gravitirajo predvsem na zahodnem območju, na njegov nekdanji širši areal pa ob še vedno ohranjenih *Bežigravec* (< sln. **Bežigrad-ec*, g **Bežigradca* ← *Bežigrad*), *Draveljc* (< sln. **Dravlj-ec*, g **Dravelj-ca* ← *Dravlje*) itd. (SKI: 151) in toponimskem tipu *Beltinci* kažejo prebivalska imena na *-čan*, ki so nastala iz tistih na *-ec* < **-ьcb*, ko so bila podaljšana s sinonimnim in očitno konkurenčnim, bolj standardnim sufiksom **-jan-*. Na zahodnem območju s še živimi prebivalskimi imeni na *-ec* < **-ьcb* (npr. *Šetmárec* 'prebivalec Šmarj v o. Koper' (ob *Šetmárčan*), so pričakovano plast feminativov tipa **Šetmarica* lahko izpodrinili feminativi tipa *Šetmarščica* izpridevniškega izvora.

3.2.3. Patronimiki na **-ica* (← **-ьcb*)?

Ob pripadnostnem razmerju tipa *Unec* → hdn *Unica* in spolskem razmerju tipa *Korošec* : *Korošica* se vsiljuje vprašanje, ali bi bilo v slovenskih priimkovnih razmerjih tipa *Hvalec/Hvalc* : *Hvalica*, *Petric* (< **-ьcb*) : *Petrica*, *Medic* (< **-ьcb*) : *Medica*, (*Pavl/Paul* : *Pavlec/Paulc* : *Pavlica/Paulica*),³⁶ ki so tudi hrvaška, prim. hrv. *Tomac* (sln. *Tomc*) : *Tomica/Tomizza*, *Petrac/Petrec/Petric* : *Petrica*,³⁷ druge člene na *-ica* treba prepoznati kot patronimične tvorbe k tistim na **-ьcb*. Priimki na *-ica* so v slovenščini redki, še redkejši pa so primeri, pri katerih je bilo na podlagi zaključenega korpusa v ZSSP prepoznati predstavljena parna razmerja. Podobne razmere se kažejo v hrvaškem

³⁶ Gradivo je bilo zbrano iz ZSSP.

³⁷ Gradivo je bilo zbrano iz Leksik.

gradivu iz Imenika.³⁸ Vprašanje obstoja takšnega onomastičnega besedotvornega vzorca, ki bi bil funkcijsko enak tipu *Peter* → *Petre* (< *-ε) in tipu *Peter* → *Petrič* (< *-itʹb), tu le nakazujem, ker se z vidika prepoznavanega besedotvornega vzorca zdi verjeten, a bi potreboval posebno onomastično obravnavo.

4 Slovanska etimologija in besedotvorna razmerja tipa *-*bcьb* : *-*ica*

Ob feminativni in pripadnostni funkciji tvorjenk iz samostalniški podstav na *-*bcьb*, ki jo je bilo mogoče prepoznati iz posameznih razmerij *-*bcьb* : *-*ica*, se postavlja vprašanje, ali lahko upoštevanje takšnega besedotvornega vzorca koristi/pomaga pri etimološkem razlaganju besedja. Odgovor je pritrdilen, iz gradiva je namreč mogoče ugotavljati pomenski razvoj iz feminativne in pripadnostne funkcije tvorjenk na *-*ica*.

4.1 Slovensko narečno *lovica* ‘mačka, ki pridno lovi miši’

Ob splošno slov. samostalniku **louьb* ‘venatio’ obstaja splošno slov. nomen agentis **louьcbь* ‘venator’, le na ozkem južnoslovanskem območju pa **louiča* označuje lahko tudi žival, ki lovi, prim. sln. kostel. *l'ovi:ca* ‘mačka, ki pridno lovi miši’ (Gregorič 2014), hrv. kajk. *lov'ica* ‘dobra lovna žival’, npr. *N'aša m'âčka je d'obra lov'ica* (Lipljin 2002). V hrvaščini se *lovica* v splošnem pomenu ‘venatrix’ pojavlja zapisana od 17. stoletja dalje in ob ženski osebi lahko označuje tudi žival, ki lovi, najpogosteje mačko (ARj: 6, 167). V slovenščini je *lovica* sicer v splošnem pomenu ‘venatrix’ predstavljena še kasneje v 19. stoletju v Murkovem slovarju, a se izpostavlja, da se *loviza* uporablja kot apozicija k samostalniku s pomenoma ‘puška’, ‘mačka’ ipd. (Murko 1833: 170).

Ker je lov bil in je še vedno bolj ali manj moška dejavnost, ne preseneča, da se je tvorba **louiča* iz **louьcbь* pomensko specializirala na lovečo žival (tj. mačko) in tudi na predmet, ki jo pri lovu uporablja lovec (tj. puško), šele v novejšem času pa se v Dubrovniku uporablja kot slabšalna oznaka za ‘meretrix’ (ARj: l.c.) in nastopa v enaki funkciji kot v slovenščini sodobno *lováča*. Toda blg. dial. *lovica* je sinonimno z blg. *lov* (BER: 3, 449). Ni verjetno, da bi bilo blg. dial. *lovica* tvorjeno iz *lov*. V odnosu do nomena agentis **louьcbь* pa je pomen ‘lov’ v *lovica* mogoče razložiti iz pripadnostne funkcije tvorjenke. Lov je tu etimološko interpretiran kot tisto, kar pripada lovcu. Iz enake pripadnostne funkcije **louiča* v odnosu do **louьcbь* je razložljiv tudi slovenski pomen ‘puška’ ← *‘tisto, kar pripada lovcu’. Realizirani pomeni ‘mačka’, ‘puška’ in ‘lov’ kažejo, da je tvorjenka **louiča* v pripadnostnem in feminativnem razmerju do besedotvorne podstave **louьcbь*.

4.2 Psl. **konьcbь* ‘finis’ : jslov. **konīca*

V slovenščini je bila beseda *konīca* zapisana razmeroma pozno, šele v drugi polovici 19. stoletja, danes pa je splošno znana knjižna beseda z osnovnim pomenom ‘zelo zožen,

³⁸ Šimunović 2006: 75 omenja, da so priimki na -*ica*, za katere meni, da so izvorno hipokoristika osebnih imen, frekventnejša v Dalmaciji in Hercegovini.

priostren končni del česa' oziroma 'končni ožji del česa sploh' (SSKJ, Pleteršnik). Formalno je enaka s hrv., srb. fitonimom *kōnica* 'Galinsoga' (Rečnik SANU; Jurančič 1986), ki mu pomensko ustreza sln. ftn *rogovilček* 'Galinsoga parviflora' (SSKJ). Oba fitonima poimenujeta rastlino z listi, ki so »jajčasti, pecljati, debelo napiljeni«³⁹ (Piskernik 1951: 276). Ker se obe besedi nanašata na denotat, za katerega je značilen priostren/koničast končni del (pri rastlini Galinsoga so priostreni/koničasti listi), je verjetno, da sta etimološko istega izvora. Čeprav bi bilo možno, da je jslov. **konīca* 'zožen, priostren končni del česa' (sln.-hrv.-srb.) tako kot **koněcb* 'finis, pars extrema' izpeljanka iz psl. **konь* 'initium; finis',⁴⁰ je zaradi pozne izpričanosti in ozkega areala tvorbe **konīca* bolj verjetno, da je bilo **konīca* tvorjeno iz frekventnejšega **koněcb* 'finis, pars extrema', tvorbo pa so lahko spodbudile besedne zveze tipa *konec jezika*, v katerih je desno določilo povzročilo nastanek séma 'zožan/priostren', ki je bil vključen v temeljni pomen tvorjenke **konīca* 'zožen, priostren končni del česa'. V odnosu do **koněcb* 'finis, pars extrema' se jslov. **konīca* kaže kot pripadnostna tvorjenka s prvotnim pomenom **to*, kar je v zvezi s koncem/to, kar je na koncu'.

Ker je jezikovno območje, kjer se obstoj besede **konīca* potrjuje, pod vplivom nemščine, ni mogoče povsem izključiti, da je dodatno spodbudo ob obstoječem besedotvornem vzorcu domačega izvora imela nemška izposojenka sln. *špīca* 'zelo zožan, priostren končni del česa, konica', hrv., srb. *špīca* 'konica, ost' ← nvn. *Spitze* 'konica, ost' (Striedter-Temps 1963: 224).

4.3 Psl. (**kriūь* (adj) :) **kriūěcb* : **kriūīca*

V južnoslovanskih jezikih ob nomenu agentis **kriūěcb* obstaja samostalnik **kriūīca*, prim. sln. *krīvec*, g -vca 'kdor je kriv, sons', *krivica* 'dejanje, ki koga prizadene', starinsko 'krivda', hrv., srb. *krīvac*, g -vca 'kdor je kriv, sons', *krivica/krivica* 'krivda', 'hudodelstvo, zločin', 'krivica', hrv. čak. *krīvāc*, g *krīvca* 'Schuldiger', *krivīca* 'Schuld, Verschulden', mak. *krīvec* 'vinovnik', *krivica* 'vina', blg. *krivica* 'krivda, vina' (Gerov), dial. *krivica* 'nepravda', *krīvycyca* 'laž' (BER: 3, 6 s.v. kriv).

Obe tvorbi spadata k besedni družini pridevnika **krīūь* (ap C) 'neraven', postavlja pa se vprašanje, kako je v tej besedni družini oziroma v besedi **kriūīca* treba razumeti pojem krivice, tj. posledico dejanja, ki koga prizadene oziroma pridobljeno lastnost subjekta, ki je koga prizadel. Ali je krivica (v obeh pomenih: prizadetost + krivda) posledica dejanja, ki ga stori krivec, ali pa je posledica dejanja, ki je krivo, tj. nepravdo, neprimerno ipd. Oziroma drugače: Ali je **kriūīca* tvorjenka iz nomena agentis **kriūěcb* ali tvorjenka iz pridevnika **krīūь*. Ker je pojem krivice tu povezan z delovanjem akterja, ki neprimerno dejanje izvaja, je bolj verjetno, da je **kriūīca* v semantičnem in funkcijskem oziru bolj povezana z nomenom agentis kot pa s pridevnikom. Če je krivica, izražena z besedo **kriūīca*, posledica dejanja, ki ga je izvršil akter, označen s

³⁹ Besedna zveza *napiljen list* je botanični termin, ki označuje list z ostrimi zarezami in koničastimi zobci na robu (Kartoteka SSKJ).

⁴⁰ Tako je sklepal Koštiál SEB.

**krīũcbь*, je bil prvotni pomen tvorjenke *‘to, kar je v zvezi s krivcem/to, kar je posledica dejanja krivca’, **krīũica* pa pripadnostna tvorjenka iz **krīũcbь*.

Podobno vprašanje se postavlja pri samostalniku **prauĩca*, ki spada v besedno družino pridevnika **prāũь* (ap A) ‘raven’ in izkazuje nepričakovan staroakutiran *-ĩ- namesto pričakovanega *-ā-, kar je znak, da je treba predpostaviti tonemsko različna pridevnika in zato tudi *prāũь* (ap C).⁴¹ Samostalnik je znan v sln. *pravica* ‘kar je v skladu s človekovimi, družbenimi predstavami, pravili o (moralnih) vrednotah’, hrv., srb. *prāvica* ‘iustitia, ius ...’, hrv. čak. *pravĩca* ‘isto’, ukr. *pravýcja* ‘desnica’ poleg ‘ravna, nepomečkana slama’ in br. *pravica* ‘desnica’.⁴² Medtem ko je pomen ‘desnica’ lahko posledica posamostaljenja besedne zveze **praua(-ĩa) roka*, se južnoslovanski pomen kaže kot antonimičen s pomenom ‘krivica’.

Za razliko od prejšnjega primera tu nomen agentis **prauũcbь* *‘kdor dela, kar je prav ipd.’ ni dobro potrjen, saj ga zasledimo le v srb. dial. *prāvci* m pl ‘petelini, ki kikirikajo po polnoči in naznanjajo zoro’, ki po ljudskem verovanju s petjem naznanjajo, kdaj se noč loči od dneva in prenehajo delovati nečisti duhovi, nasprotno pa so *krīvci* tisti petelini, ki kikirikajo ponoči pred polnočjo in zavajajo ljudi ter sodelujejo z nečistimi silami (Elezović 1932: II, 119; I, 328). Petelini *pravci* so torej znanilci dobrega, petelini *krīvci* pa slabega. Če je bil nomen agentis **prauũcbь* znan vsaj na širšem južnoslovanskem območju, je možno, da se je rezultat/posledica njihovega dejanja označeval s **prauĩca*. Tako kot jslov. **krīũica* je tudi jslov. **prauĩca* zato lahko pripadnostna tvorjenka iz **prauũcbь* (← adj **prāũь*).

4.4 Slovanski fitonim **torĩca*

Slovanski fitn **torĩca* pretežno označuje rastline, za katere so značilni plodovi s kljukastimi ščetinami, ki se zato oprijemljajo predmetov, prim. sln. dial. *torica* ‘Galium aparine’, ‘Galium sylvestre = pomilum’, ‘Lappa maior = Arctium lappa’, rez. *tōrica* ‘cleavers, Galium aparine’, kor. obir. *turica* ‘klebriges Labkraut’, hrv. *torica* ‘Lappa’ (Habelić), ‘Aparine’ (Belostenec), ‘trava, lappola, erba’ (Stulić), na Lošinju *torica* ‘Tribulus terrestris’, hrv. gradišč. *turica* ‘Klettfrucht, Klette’, blg. dial. *tōrica* ‘Galium aparine’, *torica* ‘vrsta rastline’ (BER: VIII, 145), r. *torica* ‘Spergula, voški, razmetki’, č. *turica* ‘Galium’, *torica rolná* ‘Torilis arvensis’. Ker je ruski sinonim *vōški* nedvomno tvorjen iz r. *vōšb* ‘uš’, je možno, da je fitn **torĩca* nastal po podobni pomenski motivaciji. V tem primeru bi bil lahko tvorjen iz zoonima **torьcbь*, ki se potrjuje le v narečni slovenščini kot *torec* v pomenu ‘žitni molj’.⁴³ V etimološkem smislu so rastline s **torĩca* lahko poimenovane, ker se tudi one pritrldijo na predmete, kot se moljeva ličinka (ali ličinka ali insekt katere druge živalce) pritrldi na predmet in ga objeda. Izhodiščnemu **torьcbь* in sekundarnemu **torĩca* je skupno, da se denotati, ki jih tvorbi označujeta, na nekaj pritrldijo/oprimejo, zaradi česar bi bilo njuno funkcijsko razmerje mogoče opredeliti

⁴¹ O nastanku metatonične variante pridevnika prim. Furlan 2003: 17. Ni verjetno, da bi na njen nastanek vplival antonim **krīũь*.

⁴² Pomen ‘desnica’ je se potrjuje tudi v p. *prawica*, č. *pravice*, slš. *pravica*, gl. *prawica*, dl. *pšawica*.

⁴³ Povzeto po Furlan v ESSJ: IV, 204 (s.v. *torĩca*), 203 (s.v. *torec*) z literaturo.

kot pripadnostno s prvotnim pomenom *to, kar ima enake lastnosti kot *torьcbъ, ker tvorjenka izraža povezanost z realijo, ki jo označuje podstavni samostalnik.

5 Besedotvorni vzorec *-bcb → *-ica

5.1 Formalni nastanek razmerja v besedotvornih parih tipa **уьдоуѣць* → **уьдоуѣца*

Besedotvorni pari, ki formalno in funkcijsko (pripadnost/feminativnost) in posledično tudi semantično ustrezajo tipu **уьдоуѣць* → **уьдоуѣца*, izkazujejo alternacijo *-bcb → *-ica.⁴⁴ Bili bi lahko rezultat dveh različnih besedotvornih vzorcev, in sicer

- izpeljave;
- morfemske zamenjave.

5.1.1 Izpeljava: podaljšanje v funkciji vrddhija?

Če se upošteva možnost, da razmerje *-bcb → *-ica temelji na izpeljavi, bi bil dolgi *-i- v sufiksu *-ica lahko le posledica podaljšanja in bi zato razmerje *-bcb → *-ica lahko temeljilo na vrddhiju. Na možnost vrddhija bi ob akcentuacijskih razmerah⁴⁵ lahko kazala tudi ugotavljana funkcija besedotvornega vzorca. Vendar se taka razlaga ne zdi verjetna, ker se pri vrddhiju vedno podaljša korenina in ne sufiksni del besede. Podaljšane stopnje sufiksov so sicer potrjene, a v funkciji oblikotvorja, prim. pide. **pH₂-tér* < **pH₂-tér-r* < **pH₂-tér-s* (Szemerényi), ne pa besedotvorja. Meidove razlage dolžin v besedotvornih razmerjih tipa lat. *tribu-s* (f) 'okrožje, okraj' → *tribū-nu-s* (m) 'načelnik treh nastarejših mestnih okrajev' oziroma sti. *mádh-u-* (n) 'med' → *madhū-ka-* (m) 'čebela' s podaljšanim samoglasnikom v eksocentričnih tvorjenkah (Meid 1956–1958) niso prepričljive, ker so verjetno le laringalnega izvora, prim. sti. *práti* 'proti' → *práti-ka-* 'sprednja stran, lice, obličje' < **preti-H₃k^u-o-* *'kar je pred očesom'.⁴⁶

⁴⁴ V sodobni slovenščini je tak besedotvorni vzorec že v zatonu in ga pretežno nadomešča -ec (m) → -ka (f). Starejši in narečni viri pa za drugi člen sodobnega para *dělavec*, g -vca 'moški, ki poklicno opravlja kako fizično delo' → *dělavka* (f) 'ženska, ki poklicno ...' še potrjujejo samostalnik na -ica. V 16. st. je pri Trubarju in Bohoriču potrjena oblika *delavica* (BSKJ: 76), v 17. st. jo kot *děloviza* 'operaria' navaja Kastelec-Vorenčev slovar, v Pleteršnikovem slovarju se *dělavica* navaja iz (izgubljenega) Miklošičevega slovarskega gradiva pa tudi iz Cafovega (tu z oznako, da je beseda vzhodno štajerska). V novejšem času je bila evidentirana le v rezijanskem narečju kot *dělavica* (Steenwijk 1992).

⁴⁵ Pri podaljšanju samoglasnika se pričakuje njegova staroakutiranost, ki jo sufiks *-ica večinsko potrjuje.

⁴⁶ Prim. tudi Olsen 2010 (še posebej 159) z gradivom, ki vsebuje Hoffmannov svojilni sufiks **H₃on-*, ničtostenjsko **H₃n-*, po tematizaciji **H₃n-o-*. Ker gre pri *madhū-ka-* za pomensko enako tvorjenko kot pri gr. μέλι (n) 'med' → μέλισσα (f) 'čebela' < *μέλιτ-ια ← **melit-iH₂*, bi bilo mogoče izhajati iz pripadnostne tvorjenke **medhu-H₂-ko-* 'tisti, ki je v zvezi z medom'.

5.1.1.1 Ide. osnova **ouiko-* : balt.-kelt. **ouikā*

Prav zato ni prepričljivo, da bi se zahodno lit. *avyka* ‘ovca, ovčica’ z redkim baltskim sufiksom **-ikā* (ob **-ika-*)⁴⁷ razlagalo s podaljšavo iz osnove **avik-* → **avik-*, kot je nakazal Smoczyński 2007: 39.

Na bsl. osnovo **avik-* ob slovanskem gradivu (prim. ob psl. **ouьca* ‘ovis’ tudi **ouьcbь* ‘aries’ (sln., r., gl.)⁴⁸ itd.) kaže tudi samo baltsko, prim. stlit. *avikinē* ‘ovčja staja’, lit. *avikiena* ‘ovčetina’, vzh. lit. *avikē* ‘ovčja ograda’,⁴⁹ je pa tudi širše izpričana, prim. sti. *avikā-* (f) ‘ovčka’, lat. *ovicula* ‘ovčica’. Enako izglasje kot lit. dial. *avyka* pri gradivu s pide. **H₂eui-/H₂oui-* ‘ovis’ kaže srkimr. *ewig* ‘košuta, srna’,⁵⁰ ki se prek deminutivne funkcije ‘majhna ovca’ izvaja iz **ouikā* (Russel 1990: 75 s.).⁵¹ Razlaga o neposredni medsebojni besedotvorni povezanosti med osnovama **ouiko-* (slov., balt., sti., lat.) in **ouikā* (balt., kelt.), ki naj bi temeljila na podaljšanju sredinskega nekorenskega samoglasnika, ne prepričuje in je tudi v internem sistemu posameznih jezikov ni mogoče dokazati. Razmerje **ouiko-* : **ouikā* je formalno enako izglasju slovanskih **porsьcbь* : **porsica* in **samьcbь* : **samica*, odraža pa nesočasno tvorjenost, in sicer najprej iz pide. ijevskega samostalnika akrostatičnega tipa **H₂ou-i-s* kategorije živosti (→ **H₂ou-i-ko-s*, kasneje v triadnem sistemu slovničnega spola tudi **-keH₂*) in kasneje iz sekundarnega pide. dialektičnega, ki je bil kot bodoči feminativ že označen s sufiksom **-H₂-*, tj. **H₂ou-i-H₂*⁵² (→ **H₂ou-i-H₂-keH₂*).⁵³

5.1.2 Morfemska zamenjava

Ker razmerij tipa **uьdouьcbь* : **uьdouiča* ni mogoče utemeljiti z izpeljavo, jih je treba uvrstiti med tista, pri katerih je sufiks podstavnega člena zamenjan z drugim, nastanek besedotvornega vzorca pa je interesen, a že praslovanski.

V praslovanščini morfemska zamenjava ni bil neznan tip besedotvornega vzorca, saj je bila kot praindoevropska dediščina v praslovanščini in še kasneje zelo aktivna pri posamostaljenju pridevnikov, pri katerih se je tematski samoglasnik podstavnega pridevnika v tvorjenki zamenjal s samostalniškim sufiksom **-i-* > psl. **-b* in tvoril

⁴⁷ Prim. Endzelīns 1971: 116, kjer se navaja tudi *karvyka* ‘majhna krava’, *brolykas* ‘nečak, bratov sin’.

⁴⁸ O identifikaciji tega psl. leksema Furlan 2000.

⁴⁹ Primeri z lit. osnovo *avik-* so navedeni iz ALEW: I, 79; Smoczyński 2007 l.c.

⁵⁰ Za opozorilo na ta v keltskem sistemu izolirani primer se zahvaljujem dr. Luku Repanšku.

⁵¹ Russel 1990 l.c. pravi, da je pomenski razvoj »unobjectionable«, medtem ko ga Matasović 2009: 302 označuje le kot na prvi pogled nenavadnega in opozarja na pomensko razmerje stir. *oss* ‘jelen’ < pkelt. **uxso-* < pide. **uksōn* ‘vol’, prim. av. *uxšan-* ‘bik’. Ker se pomena ‘ovca/oven’ in ‘košuta’ znotraj istih ide. besednih družin ne potrjujeta, je možno, da je to pomensko razmerje posledica etimološke determiniranosti besedne družine s korenem **H₂eui-*, ki je bil kot nosilec stvarnega, a danes še neprepoznanega pomena primeren za tvorbo poimenovanj tako za ovco kot tudi za košuto.

⁵² Prim. NIL: 335 (brez omenbe lit. *avyka*) z nakazano možnostjo, da tako tvorbo odraža tudi luvijsko in germansko gradivo.

⁵³ Podobno se za srkimr. *ewig* rekonstruira že v NIL: 335. O tem leksemu tudi Hamp 1987: 392 in Matasović 2009: 302, oba z drugačno rekonstrukcijo pide. medglasja kot **-i-k-*.

abstraktni samostalnik, ki se je lahko konkretiziral, prim. psl. **zelenb* (adj) ‘viridis’ → **zelenb* (f) ‘viriditas’, stosl. *zlb* (adj) ‘zli, slab’ → *zlb* (f) ‘zlo’.⁵⁴

V sekundarno vzpostavljanih slovanskih besedotvornih razmerjih tipa **ubdou̯bcb* → **ubdou̯ica* se zato najbolj verjetno odraža morfološka zamenjava sufiksa *-*bcb* z *-*ica*. Pred nastankom besedotvornega vzorca tipa **ubdou̯bcb* → **ubdou̯ica* pa je bila vsaka od tvorb rezultat dveh starejših, s pida. vidika nesočasnih besedotvornih vzorcev (glej zgoraj 5.1.1.1).

Zbližanje in nastanek besedotvornega vzorca *-*bcb* → *-*ica* so v slovanskem sistemu lahko spodbudila sufiksna razmerja *-*bcb* : *-*ica*, ki so kot stalnica nastopala pri substantivizaciji pridevnikov, ker je ob moškem samostalniku na *-*bcb* sistemsko nastopal ženski na *-*ica*, npr. **čьrnъ* (adj) → **čьrnъcb* (m)/*čьrnica* (f) < ide. *-*o-* → *-*i-ko-s/-i-H₂-keH₂*.⁵⁵ Ta razmerja so v samostalniškem sistemu triadnega slovničnega spola ustvarjala opozicijo masculinum : femininum, povzročila pa so, da so se ob samostalnikih na *-*bcb* ne glede na njihov izsamostalniški ali izpridevniški izvor začeli ob njih tvoriti pari na *-*ica*.

Besedotvorna povezanost med izpridevniškimi samostalniki na *-*ica* in podstavnimi pridevniki je vsaj pri nekaterih razmerjih začela pešati in sekundarno se je začela vzpostavljati tesnejša povezanost med izpridevniškimi tvorjenkami na *-*bcb* in *-*ica*, zato so izpridevniški samostalniki na *-*ica* postajali v etimološkem smislu vedno bolj determinirani s pomenom besedotvorne podstave na *-*bcb*. Pomenska determiniranost novotvorb na *-*ica* s samostalniki na *-*bcb* (samostalniškega ali pridevniškega izvora)

⁵⁴ Prim. het. *dannatta-* (adj) ‘prazen’ → *dannatti-* (c) ‘praznina’, stir. *gar* (adj) ‘kratek’ → *gair* (n) ‘kratkost’, lat. *rauis* (adj) ‘hripav’ → *rauis* (f) ‘hripavost’ (prim. Vaillant 1974: 23 s.; Schindler 1980: 390).

⁵⁵ Rezultati slovanskih substantivizacij tipa **čьrnъ* (adj) → **čьrnъcb* (m) : *čьrnica* (f) temeljijo na morfološki zamenjavi pridevniškega *-*o-* s samostalniškim *-*iko-* (m) in *-*ikā* (f), za slednje prim. tvorbo enako lat. *rubrica*. Velarni sufiks tu nastopa v funkciji prestrukturiranja iz ne več produktivnega sklanjatvenega vzorca v produktivnega kot npr. v **ęzy-kъ* (prim. Meillet 1902: 336; SP: I, 89; Furlan 2000: 166 s.). Iz tega sledi, da so bili slovanski izpridevniški samostalniki moškega spola substantivizirani prek ijevskih samostalnikov (istega tipa, ki ga je produciral besedotvorni vzorec tipa **zelenb* → **zelenb*), izpridevniški samostalniki ženskega spola pa prek njihovih ustreznih prvotno pripadnostnih, kasneje tudi feminativnih izpeljank na *-*H₂-*: *-*iko-* (m) : *-*ikā* (f) < *-*i-ko-s* : *-*i-H₂-keH₂*-. Tudi razmerja tipa sti. *vřka-* (m) : *vřkī-* (f) = psl. **ublkъ* (m) : **ublcī(-ca)* (f) izvorno nedvomno temeljijo na vmesnem ijevskem samostalniškem členu **ul̥k^oi-*, ki pa pri tem konkretnem gradivu ni bil tvorjen iz samostalnika **ul̥k^o-* ‘volk’ (= sti. *vřka-* itd.), ampak še iz nesubstantivizirane pridevniške/deležniške predloge **ul̥k^oō-* (→ **ul̥k^o-* ‘volk’). Skupni formalni člen razmerij tipa sti. *vřka-* : *vřkī-* = psl. **ublkъ* : **ublcī(-ca)*, tipa **H₂ou̯-i-s* (→ **H₂ou̯-i-ko-s/-keH₂* = psl. **ou̯cb* (m), **ou̯bca* (f) itd.) : **H₂ou̯-i-H₂* (→ **H₂ou̯-i-H₂-keH₂* = lit. *avyka* = srkirm. *ewig*) in tipa psl. **čьrnъcb* : *čьrnica* je torej bil pida. ijevski samostalnik primarnega akrostaičnega tipa. Prvotna pripadnostna funkcija pida. sufiksa *-*H₂-* je genetično povezana s homonimnim kolektivnim sufiksom *-*H₂-* s funkcijo označevanja pripadnosti več enakih predmetov ali oseb eni skupni enoti. Iz povedanega sledi, da se sti. pridevniškega mocijskega sufiksa -*ī-* (npr. *prthū-* (m, n) ‘širok’ → f *prthivī-*) ne bi smelo preprosto enačiti z -*i-* v slovanskem tipu **čьrnica* (prim. npr. Lohmann 1932: 41), ker je bil ta sti. -*ī-* v funkciji pridevniške mocije najverjetneje osamosvojen iz feminativov sicer redkih ijevskih pridevnikov.

je zato določala tudi funkcijo novotvojenke, ki je v širšem smislu pripadnostna, v ožjem pa feminativna: **tista*, ki je v zvezi s pomenom samostalnika na **-bcb*'.

5.1.2.1 Analoški nastanek slovenskega narečnega vzorca *-ek* → FEMINATIV *-ika*

S slovenskim narečnim primerom *závec* 'zajec' → *zavíca* 'zajklja' je bilo pokazano, da je bil na vzhodnem slovenskem območju besedotvorni vzorec **-bcb* → **-ica* produktiven še potem, ko je prišlo do razvoja sln. **zajęc* > sln. dial. **zauęc* in tudi po slovenski redukciji **zauęc* > **zauęc* tipa **měšęc* > sln. *měšęc*. Očitno je bil močno dominanten in je s funkcijsko in formalno značilnostjo, ki se sinhrono odraža kot podaljšanje samoglasnika sufiksa **-bcb* → **-ica*, vplival tudi na formalno drugačne samostalniške podstave. Na vzhodnem območju najdemo ob zoonimskih samostalnikih na *-ek* ustrezne (pretežno) feminativne na *-ika*, npr.

- c) *cíneck* 'laški petelin' → *cíncika* 'laška kokoš': prleš. *ci:neck*, g -a 'laški petelin', ekspr. 'malo/nedoraslo bitje' → *cíncika* 'laška kokoš', ekspr. 'malo/nedoraslo žensko bitje' (Rajh 2010);
- d) *cužek* 'žrebe, žrebiček' → *cužika* 'žrebička': štaj. *cůžək*, g -zka 'žrebe' (štaj. – Pleteršnik), *cuzek* 'cizek, ein männliches Füllen' (Janežič 1851), pkm. *cúzek*, g -a 'žrebiček' (otr. – Novak 1996), prleš. *cúzek* 'žrebiček' (Antič 2009), *cúzek*, g -a 'žrebiček' (Rajh 2010), po gradivu za SLA panonsko slngoriš. *cůžək* 'žrebe' (Šentilj v Slovenskih goricah), pkm. *cůžək*, g -a (Nedelica), prleš. *cůžək* (Središče ob Dravi) → *cůzika* 'žrebička' (Pleteršnik), *cúzika* 'Stutenfüllen' (Janežič 1851), pkm. *cúzika* 'žrebička, kobila' (otr. – Novak 1996), prleš. *cúzika* 'žrebička (ki še sesa)' (Rajh 2010), po gradivu za SLA panonsko slngoriš. *cúzika* (Šentilj v Slovenskih goricah);
- e) *čunek* 'prašič' → *čunika* 'svinja': štaj. zgsav. *čunek*, g -a 'prašič' (otr. – Weiss 1998), po gradivu za SLA štajersko srsavinj. *čůněk* 'prašič' (Kasaze), srštaj. *čůunek* 'isto' (Slivnica pri Celju, Žusem), *čúnek* (Šentrupert), kozj.-bizelj. *čúnek* (Sromlje) → prleš. *čúnika* ekspr. '(pitana) svinja' (Rajh 2010);
- f) *gudek* 'prašič' → *gudika* 'svinja': *gůdək*, g -dka 'das Ferkel' (bkr., vzh. štaj. – Pleteršnik po Cafu), pkm. *gůdek*, g -a 'odojek, prase' (Novak 1996), prleš. *gůjdek* 'pujsek, pujcek' (Antič 2009), po gradivu za SLA srštaj. *gůdek* 'prašič' (Zibika), *gůdek* 'prašiček' (Ratanska vas, Dobovec pri Rogatcu); panonsko prleš. *gůdək* 'prašič' (Središče ob Dravi), *gůdek* (Šalinci) → *gůdika* 'weibliches Ferkel' (Pleteršnik po Cafu), po gradivu za SLA panonsko prleš. *gu:dika* 'svinja' (Veliki Brebrovnik);
- g) *puček* 'prašiček' → *pučika* 'svinja': prleš. *puček*, g -a 'pujsek' → *pučika* ekspr. 'svinja, pujsa' (Rajh 2010);
- h) *bicek* 'mlad ovčji samec' → *bícika* 'ovčca': *bícək*, g -cka 'mlad oven' (Pleteršnik) → *bícika* 'ovca' (Pleteršnik), toda v 18. st. *bizika* 'Schäfflein', *bizeka* 'Lämmlein' (Gutsman).⁵⁶

Iz formalnega razmerja tipa *cíneck* → *cíncika*, kjer je izglasje *-ek* iz **-bcb* in zato primerljivo z izglasjem na *-ec* < **-bcb*, je razvidno, da so samostalniki tipa *cíneck* v

⁵⁶ Enako besedotvorno razmerje se lahko ohranja v arealno širšem *múcek*, g *múcka* → *múcika* (f). Oba člena imata ljubkavalno funkcijo (SSKJ).

primerjavi s tipom *prasec* mlajšega nastanka,⁵⁷ saj pri njih palatalizacija ni več izvedena. Ker ustrezni feminativi tipa *cincika* izkazujejo medglasni *-i-* enako kot *zavića* in *prasića*, bi bilo v tipu *cinček* → *cincika* treba prepoznati aplikacijo in nadaljevanje besedotvornega vzorca **porsьcbь* → **porsica*. Čas, ko je besedotvorni vzorec tipa **porsьcbь* → **porsica* po analogiji spodbudil novega sln. dial. tipa *cinček* → *cincika*, pa ne bi bilo treba projicirati na starejšo še ne slovensko jezikovno stopnjo (npr. slov. **-bьcbь* → **-ika* > sln. dial. *-ek* → *-ika*⁵⁸), ker se je lahko že v slovenskem jezikovnem sistemu vzpostavilo razmerje med samostalniki *telec* in *gudek*. Ker je ob *telec* obstajala tvorba *telica*, so se na podlagi razmerja *telec* : *telica* k samostalnikom tipa *gudek* začele po vzoru tipa *telica* tvoriti samostalniki tipa *gudika*:

tel-ec : tel-ica = gud-ek : x = gud-ika

Pri narečnih tvorjenkah na *-ika* tipa *gudika* sufiks nikoli ni naglašen (Bajec 1950: 90), pri starih tvorjenkah na *-ica* tipa **ũ̇doũ̇ica* pa praviloma je. Tudi naglasne razmere tvorjenk tega tipa so znak, da je besedotvorni vzorec tipa *gudek* → *gudika* mlad, internoslovenski in predstavlja reinterpetacijo starega, praslovanskega **ũ̇doũ̇ьcbь* → **ũ̇doũ̇ica*.

6 Zaključek

V različnih slovanskih besednih družinah je bilo pri samostalniških parih na **-bьcbь* in **-ica* mogoče ugotoviti, da je člen na **-ica* v odnosu do tistega na **-bьcbь* v tesnejši funkcijski in posledično tudi semantični povezanosti, zaradi česar bi bilo v njih treba prepoznati slovanski besedotvorni vzorec morfemske zamenjave **-bьcbь* → **-ica*, ki je bil tako kot tudi **zelenь* (adj) 'viridis' → **zelenь* (f) 'viriditas' že praslovanski. Kot kaže slovensko narečno gradivo, je bil tak besedotvorni vzorec aktiven tudi še v mlajših, narečnih razvojnih stopnjah slovenščine in je tudi vplival na nastanek narečnega tipa *gud-ek* 'prašič' : *gud-ika* 'svinja'.

Iz arealno najširše potrjenega razmerja **ũ̇doũ̇ьcbь* : **ũ̇doũ̇ica* (splošno slov.) je mogoče ugotavljati, da je tvorjenka na **-ica* v odnosu do podstavnega samostalnika na **-bьcbь* njegova feminativna tvorjenka. Takšno razmerje potrjujejo arealno dokaj široko potrjeni pari **porsьcbь* : **porsica*, **telьcbь* : **telica*, **žerbьcbь* : **žerbica*, **ágnьcbь* : **ágnica*, **járьcbь* : **járica/iarica*; **žьnьcbь* : **žnīca* (sln., r., ukr.), pa tudi **holpьcbь* : **holpica* (sln., slš.), sln. zastarelo *jъzvъc* 'jazbec' : *jazvica*, sln. narečno *zavec* 'zajec' : *zavica*, sln. knjiž. *Korošec* : *Korošica*.

Pripadnostno funkcijo drugega člena v odnosu do prvega potrjuje slovensko razmerje tpn *Unec* : hdn *Unica*.

⁵⁷ Enako je tudi nastanek **paiękь* mlajši v primerjavi z **zaięcbь*.

⁵⁸ Tako Furlan 2016: 96 op. 178.

Nadaljnji semantični razvoj iz feminativne ali pripadnostne funkcije je mogoče ugotavljati iz več razmerij (npr. *loùbьcb ‘venator’ : *loùica v sln. in hrv. ‘mačka’, toda v sln. tudi ‘puška’, v blg. pa ‘lov’; psl. *konьcb ‘finis’ : jslov. *konīca ‘zožen, priostren končni del česa’; *kriùbьcb : psl. *kriùica ‘*to, kar je v zvezi s krivcem/to, kar je posledica dejanja krivca’).

Zadnji primeri kažejo, da upoštevanje tega besedotvornega vzorca lahko prispeva k nadaljnjim natančnejšim etimološkim razlagam slovanskega besedja.

VIRI IN LITERATURA

- Gregorij Alasia DA SOMMARIPA, 1607: *Slovar italijansko-slovenski, druga slovensko-italijanska in slovenska besedila*. Ljubljana, Devin-Nabrežina, Trst, 1979: MK in Založništvo tržaškega tiska.
- ALEW: *Atlitauisches etymologisches Wörterbuch I–III*. Hamburg 2015: baar.
- Olga ANTIČ – OSTRČEVA, 2009: *Honga, hon, hrmoka. Slovar prleške govornice*. Križevci pri Ljutomeru: Samozaložba.
- ARj, 1880–1976: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*. Zagreb: JAZU.
- Anton BAJEC, 1950: *Besedotvorje slovenskega jezika I: Izpeljava samostalnikov*. Ljubljana: SAZU.
- BER, 1971–: *Bälgarski etimologičen rečnik I–*. Sofija: Izdatelstvo na Bälgarskata akademija na naukite.
- France BEZLAJ, 1961: *Slovenska vodna imena II*. Ljubljana: SAZU.
- , ESSJ: *Etimološki slovar slovenskega jezika I: A–J* (1976); *II: K–O* (1982); *III: P–S* (1995). Ur. M. Snoj in M. Furlan, IV: *Š–Ž* (2005), avtorji gesel F. Bezljaj, M. Snoj, M. Furlan. Ur. M. Snoj, M. Furlan, *Kazala* (2007), izdelala M. Snoj, S. Klemenčič. Ljubljana: MK, Založba ZRC.
- Radosav BOŠKOVIĆ, 1978 (= 1936): Razvitak sufiksa u južnoslovenskoj jezičkoj zajednici. R. Bošković, *Odabrani članci i rasprave*. Titograd: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. 49–175.
- Kozma AHAČIČ, Andreja LEGAN RAVNIKAR, Majda MERŠE, Jožica NARAT, France NOVAK, 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ČDL, 1979–1983: *Čakavisch-deutsches Lexikon I–III*. M. Hraste, P. Šimunović. Köln, Wien: Böhlau Verlag.
- Marko ČULJAT, 2009: *Ričnik ličke ikavice*. Gospić: Lika press.
- Vladimir DAL’, 1880–1882: *Tolkovyj slovar’ živago velikoruskago jazyka I–IV: Vtoroe izdanie, ispravlennoe i značitel’no umnožennoe po rukopisi avtora*. Sank-Peterburg, Moskva. [Reprint Moskva 1981–1982: Russkij jazyk].
- EIEC, 1997: *Encyclopaedia of Indo-European Culture*. Ur. J. P. Mallory in D. Q. Adams. London, Chicago.
- Gligorije ELEZOVIĆ, 1932–1935: *Rečnik kosovsko-metohijskog dijalekta I–II*. Beograd: Grafički umetnički zavod »Planeta«.
- Jānis ENZELINS, 1971: *Comparative Phonology and Morphology of the Baltic Languages*. Transl. by William R. Schmalstieg and Benjamiņš Jēgers. Haag, Paris: Mouton.

ESSJ → Bezlaj ESSJ

- ÈSSJa, 1974–: *Ètimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov I*–. Moskva: Nauka.
- ESUM, 1982–: *Ètymologičnyj slovnyk ukrajins'koji movy I*–. Kyjiv: Naukova dumka.
- Metka FURLAN, 2000: Praslovansko *ovъcbъ (m.) : *ovъcǎ (f.). *Studia etymologica Brunensia I*. Ur. I. Janyšková, H. Karlíková. Praha: Euroslavica. 163–71.
- , 2003: Podaljšava – praslovanski izpridevniški besedotvorni vzorec. *Slavistična revija* 51/posebna številka. 13–26.
- , 2007: K izvoru slovenskih feminativov tipa *zajklja* k *zajec*. Razprave SAZU (Classis II) XX. 55–67.
- , 2013: *Novi etimološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- , 2016: *Prispevki k slovenski in slovanski etimologiji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Najden GEROV, 1975–78: *Rečnik na bǎlgarskija ezik I–VI*. Fototipno izdanie. Sofija: Bǎlgarski pisatelj.
- Jože GREGORIČ, 2014: *Kostelski slovar*. Ur. S. Horvat, I. Šircelj-Žnidaršič, P. Weiss. Ljubljana: Založba ZRC, Občina Kostel.
- Oswald GUTSMAN, 1789: *Deutsch=windiſches Wǒrterbuch mit einer Sammlung der verdeutfchten windiſchen Stammwǒrter, und einiger vorzǔglichern abſtammenden Wǒrter*. Klagenfurt: Kleinmayer. [Obrnjeno izdajo slovarja je izdelal Ludvik Karničar in je leta 1999 v Gradcu izšla kot 3. zvezek serije *Slowenistische Forschungsberichte*].
- Eric P. HAMP, 1987: IE ⁹w^heuī-kV [fem]. *Journal of Indo-European Studies* 15/3–4. 392.
- Borys HRINČENKO, 1907–1909: *Slovar' ukrajins'koji movy I–IV*. Kijev.
- Anton JANEŽIČ, 1851: *Popolni ročni slovar slovenskega in nemškega jezika. Slovensko-nemški del*. Celovec: V založbi J. Sigmundove knjigarnice.
- Janko JURANČIČ, 1986: *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*. Tretja, znatno razširjena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Ludvik KARNIČAR, 1990: *Der Obir-Dialekt in Kǎrnten: Die Mundart von Ebriach/Obirsko*. Dunaj: Verlag der Ősterreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Kartoteka SSKJ: *Kartoteka Slovarja slovenskega knjižnega jezika*. Leksikološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani. Hrani Arhiv Republike Slovenije.
- KASTELEC-VORENC, 1997: Jože Stabej, *Slovensko-latinski slovar, po: Matija Kastelec - Gregor Vorenc, Dictionarium Latino-Carniolicum (1680–1710)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ivan KOŠTIÁL, SEB: *Slovenski etimološki besednjak*. Rokopis. Hrani narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.
- Leksik, 1976: *Leksik prezimena Socijalističke republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za jezik.
- Tomislav LIPLJIN, 2002: *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
- Johannes LOHMANN, 1932: *Genus und Sexus. Eine morphologische Studie zum Ursprung der indogermanischen nominalen Genus-Unterscheidung*. Gǒttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Václav MACHEK, 1968: *Ètymologický slovník jazyka českého*. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

- Ranko MATASOVIĆ, 2009: *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*. Leiden, Boston: Brill.
- , 2014: *Slavic Nominal Word-Formation: Proto-Indo-European Origins and Historical Development*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Wolfgang MEID, 1956–1958: Zur Dehnung praesuffixaler Vokale in sekundären Nominalableitungen, *Indogermanische Forschungen* 62, 260–95; 63, 1–28.
- Antoine MEILLET, 1902: *Études sur l'étymologie et le vocabulaire du viueux slave*. Paris: Librairie Émile Bouillon, Editeur.
- Franz MIKLOSICH, 1875: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen: Zweiter Band. Stammbildungslehre*. Dunaj: Wilhelm Braumüller.
- Francek MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Anton Janez MURKO, 1833: *Slovensko-nemški in nemško-slovenski ročni besednik: Kakor se slovenščina govori na Štajerskim, Koroškim, Krajskim in v zahodnih straneh na Vogerskem. Slovensko-nemški Del*. Gradec: V zalogi in na prodaj per Franci Ferstli.
- NIL: Dagmar S. Wodtke, Britta Irlinger, Carolin Schneider, 2008: *Nomina im Indogermanischen Lexikon*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Franc NOVAK, 1996: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Drugo, popravljeno in dopolnjeno izdajo priredil in uredil Vilko Novak. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Vilko NOVAK, 2006: *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Birgit Anette OLSEN, 2010: *Derivation and Composition: Two studies in Indo-European word formation* (= Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft 136). Innsbruck.
- Jozef ORLOVSKÝ, 1982: *Gemerský nářečový slovník*. Rimavska Sobota: Vydavateľstvo Osveta.
- Angela PISKERNIK, 1951: *Ključ za določanje cvetnic in praprotnic*. 2. predelana in pomnožena izdaja. Ljubljana: DZS.
- Maks PLETERŠNIK, *Slovensko-nemški slovar 1894–1895*. Elektronsko izdajo iz leta 2006 uredile Metka Furlan, Helena Dobrovoljc in Helena Jazbec. Ljubljana: Založba ZRC.
- Bernard RAJH, 2010: *Gúčati po antújoško. Građivo za narečni slovar severozahodno-prleškega govora (Zora 73)*. Maribor: FF.
- Vincenc RAJŠP, 1996: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787: Karte, 2. zvezek*. Ljubljana: ZRC SAZU, Arhiv Republike Slovenije.
- Rečnik SANU, 1959–: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* 1–. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- Josip RIBARIĆ, 1940: *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri* (= *Srpski dijalektološki zbornik* IX). Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Paul RUSSEL, 1990: *Celtic Word-formation: The Velar Suffixes*. Dublin: Dublin Institute for Advanced Studies.
- Jochem SCHINDLER, 1980: Zur Herkunft der altindischen *cvi*-Bildungen. *Lautgeschichte und Etymologie*. Akten der VI. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft Wien, 24.–29. September 1978. Hrsg. M. Mayrhofer, M. Peters, O. E. Pfeiffer. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag. 386–93.
- Heinz D. SCHUSTER-ŠEWIC, 1983–1996: *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache* 1–5. Bautzen: VEB Domowina-Verlag.

- SKI, 1985: *Slovenska krajevna imena*. Avtorji Franc Jakopin, Tomo Korošec, Tine Logar, † Jakob Rigler, Roman Savnik, Stane Suhadolnik. Ljubljana: CZ.
- Petar SKOK, 1971–1974: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU.
- SLA 1.1, 2011: Jožica Škofic, Mojca Horvat, Tjaša Jakop, Karmen Kenda-Jež, Petra Kostelec, Vlado Nartnik, Urška Petek, Vera Smole, Matej Šekli, Danila Zuljan Kumar, *Slovenski lingvistični atlas 1.1 = Atlas*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SLA 1.2, 2011: Jožica Škofic, Mojca Horvat, Tjaša Jakop, Karmen Kenda-Jež, Petra Kostelec, Vlado Nartnik, Urška Petek, Vera Smole, Matej Šekli, Danila Zuljan Kumar, *Slovenski lingvistični atlas 1.2 = Komentarji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SLA: *Gradivo za Slovenski lingvistični atlas*. Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- Wojciech SMOCZYŃSKI, 2007: *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Wilno: Uniwersitet Wileński.
- SP, 1974–: *Słownik prasłowiański I–*. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- SSKJ, 1970–1991: *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*. Ljubljana: DZS.
- Han STEENWIJK, 1992: *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio* (= Studies in Slavic and General Linguistics 18). Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Petar ŠIMUNOVIĆ, 2006: *Hrvatska prezimena*. Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: CZ.
- André VAILLANT, 1974: *Grammaire comparée des langues slaves. Tome IV: La formation des noms*. Paris: Éditions Klincksieck.
- Max VASMER, 1986–1987: *Étimologičeskij slovar' ruskogo jazyka I–IV: Perevod s nemeckogo i dopolnenija člana-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva. Izdanje vtoroe, stereotipnoe*. Moskva: Progress.
- Wenzel VONDRÁK, 1924: *Vergleichende Slavische Grammatik. I. Band: Lautlehre und Stammbildungslehre*. Zweite stark vermehrte und verbesserte Auflage. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Peter WEISS, 1998: *Slovar govorov Zadrebčke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: Poskusni zvezek A–H*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Zemljevid 1921: *Zemljevid slovenskega ozemlja*. Izdelal s sodelovanjem Matice Slovenske Vojaški geografski zavod na Dunaju. Ljubljana: SM.
- ZSSP, 1974: *Začasni slovar slovenskih priimkov*. Odgovorni redaktor akademik France Bezlaj. Ljubljana: SAZU.

SUMMARY

It has been possible to determine on evidence from different Slavic languages that in substantive pairs of the type on *-*bc*b and *-*ica*, those with *-*ica* have a closer functional and therefore a closer semantic connection to those with *-*bc*b, which is why the type should be recognized as the internal

Slavic word formation pattern **-ьсѣ* → **-ica*, similar to the Proto-Slavic, non-derivational pattern **zelenъ* (adj) ‘viridis’ → **zelenъ* (f) ‘viriditas’. Slovene dialect material also shows that it was still active in earlier dialect developmental stages of Slovene (cf. Sln. dial. *závec* ‘rabbit’ → *zavica* ‘she-rabbit’) and by analogy *-ec* : *-ica* = *-ek* : *x* = *-ika* caused the new dialect word formation pattern of the type *gud-ek* ‘pig’ → *gud-ika* ‘sow’.

The most widely attested pair **уѡдоуѡсѣ* ‘widower’ : **уѡдоуѡца* ‘widow’ shows that the form with **-ica* in relation to its base with **-ьсѣ* has a feminizing function. The same function is confirmed by the pairs **поруѡсѣ* ,pig’ : **поруѡца* , **телѡсѣ* ,calf’ : **телѡца* , **ѡзѡбѡсѣ* ,foal’ : **ѡзѡбѡца* , **агньѡсѣ* ,lamb’ : **агньѡца* ; **јаѡрьѡсѣ* ,the animal born in spring’ : **јаѡrica/јаѡѡца* ; **ѡбнѡсѣ* ,reaper’ : **ѡбнѡца* (Sln., Rus., Ukr.); **холпуѡсѣ* ,servant, farmhand’ : **holpica* (Sln., Slk.), Sln. obsolete *јаѡвѡсѣ* ,badger’ : *jazvica*, Sln. dialect *zavec* ,rabbit’ : *zavica*, Sln. *Korošec* ,Carinthian’ : *Korošica*.

The appurtenant function of the second part in the relation to the first is confirmed in the Slovene relation *тпн Unec* : *hđn Unica* *‘the river connected to the village named Unec/ the river that flows near the village named Unec’.

Further semantic development from the feminizing or appurtenant function is possible to determine in several relations (for example **лоуѡсѣ* ‘hunter’ : **лоуѡца* in Slovene and Croatian with the meaning ‘cat’, in Slovenian also ‘gun’, and in Bulgarian only ‘hunt’; Proto-Slavic **конѡсѣ* ‘final part, end’ : South-Slavic **konѡca* ‘narrowed, sharpened the final part of something’; **кѡриѡсѣ* ‘culprit, guilty person’ : Proto-Slavic **kriѡѡca* ‘injustice, unfairness; guilt’ ← *that which is related to the culprit / that which is the result of the culprit’s action’).

The last examples show that the recognition of this word formation pattern could be useful in a more precise semantic = etymological explanation of Slavic lexemes.